

**НОВИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА МЕЖДУНАРОДНО ПРАВНО СЪТРУДНИЧЕСТВО
ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА ОТ 70-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК.
КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРЕДАВАНЕ НА ЛИЦА, ОСЪДЕНИ НА ЛИШАВАНЕ
ОТ СВОБОДА, ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЕТО В ДЪРЖАВАТА,
ЧИИТО ГРАЖДАНИ СА – ИСТОРИЧЕСКИ И ПРАВНИ АСПЕКТИ**

Елена Вичева

**NEW INSTRUMENTS FOR INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION
IN CRIMINAL MATTERS DATING FROM THE 1970s. CONVENTION
ON THE TRANSFER OF PERSONS SENTENCED TO DEPRIVATION
OF LIBERTY TO SERVE THEIR SENTENCE IN THE STATE OF THEIR NATIONALITY:
HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS**

Elena Vicheva

Abstract: *This article outlines the history, the nature and the philosophy behind the multilateral transfer agreement signed in Berlin on 19 May 1978 between some socialist countries including Bulgaria (the Berlin Convention). The last part of the article is devoted to the evaluation of the Berlin Convention and its relevance to the present day.*

Keywords: *Berlin Convention; transfer of sentenced persons.*

1. Въведение

Правните отношения, свързани с оказването на правна помощ по наказателни дела, се регулират от съответните международни многостранни и двустранни договори в наказателната област. До 70-те години на XX век формите, под които се осъществява международната правна помощ по наказателни дела най-общо са сведени до връчване на различни съдебни книжа, предаване на вещи, извършване на процесуално-следствени действия от една държава за сметка на друга, и не на последно място – взаимно предаване (екстрадиция) на лица, които се преследват или са осъдени от съдебните власти на една от договарящите страни за престъпни деяния, изброени в съответния международен договор, и които се намират на територията на другата договаряща страна. Съобразно обособяването в Евро-

па след края на Втората световна война на две сфери на влияние – западна и съветска, сключените от България до края на 70-те години на XX век двустранни договори за оказване на взаимна правна помощ са предимно с държавите от социалистическия блок и са от смесен тип - по граждански, семейни и наказателни дела. Като спомагателен на екстрадицията инструмент за правно сътрудничество започва да се прилага трансферът (прехвърлянето) на наказателно производство, който има за цел да осуети опасността от ненаказуемост на децата, който е извършил престъпление в чужбина, но по причина на неговата националност не може да бъде екстрадиран в държавата, където го е извършил. В статията си „Прехвърляне на наказателното производство и наказателното преследване“ полският изследовател Михал Плахта сочи, че отначало тази нова

практика между държавите от социалистическия блок се развива при липса на договорно-правна база, последвана от споразумения между генералните прокуратури на някои от тези държави¹, а по-късно – и от изменения в самите договори за правна помощ². Тази нова форма на международно сътрудничество по наказателноправни въпроси между държавите от социалистическия блок не е в състояние да реши проблемите им, свързани с чуждата престъпност – било поради липсата на детайлност в разпоредбите на договорите (липса на изброяване на случаите, в които една договаряща държава може да поиска прехвърляне на производството, абсолютни и относителни основания за отклоняване приемането на искане за прехвърляне на наказателно производство и др.), било поради липса на относими разпоредби в някои от договорите въобще³. Тя следва да бъде допълнена със следваща форма на международно сътрудничество, а именно поемане изпълнението на наказанието, наложено с чуждестранното наказателно решение.

2. Конвенция за предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода, за изтърпяване на наказанието в държавата, чиито граждани са („Берлинска конвенция“)

Застъпването от държавите от социалистическия блок становище на различни международни правни форуми от 60-те и 70-те години на XX век е⁴, че за да се признае

и изпълни една чужда присъда е необходимо съответната държава да възприеме авторитета на съдебния акт и да признае ценностите, които се защитават от приложената правна норма, което е възможно само между държави с еднакъв общественно-политически строй, въз основа на взаимни споразумения⁵. Първата и единствена многостранна конвенция за правна помощ между социалистическите държави е *Конвенцията за предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода, за изтърпяване на наказанието в държавата, чиито граждани са*.

2.1. Предистория

През 70-те години на миналия век между десет държави от социалистическия блок, мнозинството от тях европейски⁶, започва провеждането на ежегодни консултативни съвещания на министрите на правосъдието – първите от които в Будапеща (1973) и Москва (1974). Третото съвещание през м. ноември 1975 г. във Варшава е посветено на разглеждането на въпроса за многостранна конвенция за правна помощ между социалистическите държави. На него министерство на правосъдието на Полша представя проект за такава конвенция, като се задължава да координира работата в тази област. Работата над конвенцията е идентифицирана като много важна, тъй като би дала възможност за по-нататъшно подобряване на координацията в съвместната работа и интеграция между държавите, както

¹ През: 1971 г. – между Полската народна република (ПНР) и Германската демократична република (ГДР), 1972 г. – между Чехословашката социалистическа република (ЧССР) и Унгарската народна република (УНР).

² През: 1975 г. – между Полша и ГДР, 1980 – между Полша и Съюза на съветските социалистически републики (СССР); 1982 – между Полша и УНР. Вж. Plachta, M. Die Übernahme des Strafverfahrens und der Strafverfolgung – ZStW 99 (1987), No 3, 479–496. Статията е посветена на международното правно сътрудничество по наказателни дела на Полша през 70-те години на XX век.

³ Plachta, M. Цит. съч, с. 483 – 485.

⁴ Напр. на Деветия международен конгрес по наказателно право на Международната асоциация по наказателно право (Хага, 23 – 30.08.1964 г.) /Инф. относно конгреса – Ненов, Ив. – Пр. мисъл, 1964, № 5, 150 – 153/ и на Петия конгрес на ООН по предотвратяване на престъпленията и третиране на престъпниците (Женева, 01 – 12.09.1975 г.) /Инф. относно конгреса – Войводов, Ив. – Соц. право, 1975, № 12, 69 - 73/.

⁵ В тази връзка вж. Георгиев, Г. Правилото non bis in idem в наказателния процес, Соц. право, 1983, № 6, с. 58–65 и Георгиев, Г. Наказателно преследване на чужденци. С.: ВСШ „Г. Димитров“ – МВР, Полиграфическа база при МВР, 1983, с. 47 – 49.

⁶ ГДР, ПНР, Народна република България (НРБ), УНР, Румънска народна република (РНР), ЧССР, СССР, Социалистическа република Виетнам (СРВ), Република Куба, Монголска народна република (МНР).

и би била пример за многостранна конвенция по отношение на правната помощ в целия свят.⁷ В периода 29.09. – 01.10.1976 г. в София е проведено IV-то консултативно съвещание на министрите на правосъдието, на което е решено обсъждането на въпроса за предаването на наказаните лица на страната, на която те са граждани да продължи, като СССР и ПНР се ангажират да изработят предварителен проект на многостранна конвенция⁸. По предложение на СССР проектът на конвенция е обсъден и уточнен на две съвместни заседания: на 16 – 18.01.1978 г. и на 25.04.1978 г. с участието на експерти на компетентните органи на: НРБ, УНР, ГДР, ПНР, СССР и ЧССР⁹. Съставената на руски език *Конвенция за предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода, за изтърпяване на наказанието в държавата, чиито граждани са* е подписана на 19.05.1978 г. в Берлин, по време на проведената от 15 до 20 май V-та конференция на министрите

на правосъдието на социалистическите държави, поради което е известна повече като „Берлинска конвенция“ (БК)¹⁰. Конвенцията е одобрена с решение № 233/25.12.1978 г. на Министерския съвет на НРБ и ратифицирана с указ № 73 на Държавния съвет от 19.01.1979 г. (обн., „Държавен вестник“, бр. 8 от 1979 г., в сила от 26.08.1979 г.)¹¹. В нейния преамбюл договарящите държави отбелязват, че изхождат от принципа за хуманност, като желаят да спомогнат за по-ефективно постигане на целите за поправяне и превъзпитание на правонарушителите.

2.2. Приложно поле, принципни положения и практическо значение

Конвенцията има за предмет да уреди въпроса за предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода от съд на една социалистическа държава – страна по конвенцията, да изтърпят наложеното им наказание в друга социалистическа държава, страна по конвен-

⁷ Вж. Протокола от IV-то консултативно съвещание, I заседание, Държавен архив (ДА), ф. 88, оп. 36, а.е. 95.

⁸ Вж. Протокола от IV-то консултативно съвещание, ДА, ф. 88, оп. 36, а.е. 95 – 97. На съвещанието са обменени мнения и опит по три теми: въпроси от семейното право, проблеми на наказанието и наказателноправните средства без лишаване от свобода, правно регулиране на борбата срещу престъпността и противообществените прояви на ненавършилите пълнолетие лица.

⁹ От страна на НРБ участва Милчо Паликарски. Вж. ДА, ф. 136, оп. 67, а. е. 209, л. 36.

¹⁰ Конвенцията е подписана от следните 8 държави: НРБ, ГДР, ЧССР, ПНР, УНР, СССР, МНР и РКуба.

¹¹ След ратифицирането на БК е предложено съответно изменение в действащия по онова време НПК от 1975 г. Първото и второто разглеждане на ЗИД на НПК от 7(33) НС (тринадесета сесия) се състои на заседания на 24 и 25 юни 1980 г., на второто от които същият е приет с единодушие. В доклада си пред народните представители, от името на вносителя на законопроекта (Министерски съвет), министърът на правосъдието Светла Даскалова излага, че изменението и допълнението на НПК се налага поради две основни причини, първата от които е свързана с факт с международно значение – ратифицирането на БК и създаването на единен следствен апарат. Подчертава се, че по-голямата част от законопроекта урежда въпроси, свързани с принципните положения, върху които е изградена конвенцията, без обаче пряко да ги обвързва с нея. По този начин се дава възможност на страната да сключва нови международни договори в същата област, по отношение на които да се прилагат разпоредбите на внесенния законопроект за изменение и допълнение на НПК. Стенограмите от заседанията са публикувани на интернет-страницата на Народното събрание (НС): https://www.parliament.bg/pub/StenD/2012121810144524061980_1.pdf и https://www.parliament.bg/pub/StenD/2012121810155125061980_2.pdf. Същият е обнародван в ДВ, бр. 52 от 04.07.1980 г. По повод на конвенцията в глава двадесет и втора „Особени производства“ от процесуалния закон е създаден раздел III „Предаване въз основа на международен договор на лица, осъдени на лишаване от свобода, за изтърпяване на наказанието в държавата, чиито граждани са“ (чл. 442–449), а в глава XIV „Съдебно заседание“, раздел VI „Постановяване на присъдата“ в чл. 308 е добавена нова ал. 4. Заглавието на раздела е изменено през 2004 г., с изм. и доп. в НПК, обн., ДВ, бр. 89/12.10.2004 г., свързани с присъединяването на РБ към редица конвенции на Съвета на Европа (СЕ), в т.ч. КТОЛ, в хода на преговорния процес по глава 24 „Сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи“ за присъединяване на РБ към ЕС. Разделът претърпява изменения и допълнения и през 1997 г. (ДВ, бр. 64 от 08.08.) и 1998 г. (ДВ, бр. 21 от 20.02., в сила от 01.04.1998 г.).

цията, на която са граждани. Това означава, че необхванати от предметния обхват на конвенцията са всички останали наказания и мерки, но и, например, наказанието лишаване от свобода, като алтернативна санкция в случаите на неплащане на глоби, или условните наказания лишаване от свобода¹². Всъщност, съгласно чл. 10, ал. 6 се позволява изпълнение и на наложеното с присъдата допълнително наказание, ако същото не е било изпълнено, стига такова наказание да е предвидено в законодателството на държавата, чийто гражданин е осъденият. От прочита на чл. чл. 3 - 5, 8 и 9 на БК става ясно, че същата е насочена към трансфер на осъдени лица, а не на наказателни решения. От това следва, че е изключено поемане на наказателното изпълнение при задочно осъдени лица или такива, които не се намират в осъдилата ги държава – страна по конвенцията.

Многостранната конвенция е изградена върху няколко *принципни положения*¹³:

– Предвижда се, че осъденият изтърпява наказанието си в държавата, на която е гражданин, въз основа на присъдата на чуждестранния съд. Българският съд проверява само дали тази присъда подлежи на изпълнение и ако е необходимо определя режим на изтърпяване на наказанието и може да внесе и други несъществени изменения в нея, посочени изрично в конвенцията.

– Предаването на осъдените да изтърпяват наказанието в държавата, на която са граждани става само по съгласие и на предаващата, и на приемащата държава. Ако такова не бъде постигнато лицето не може да бъде предадено. В конвенцията (чл. 4) са предви-

дени няколко случая, при които предаването е недопустимо (за тях вж. т. 2.3.).

– Присъдата, постановена от чуждестранен съд и приета за изпълнение на българска територия, има същата сила и същите последици както присъдата, постановена от български съд. Това означава, че тя подлежи на изпълнение на общо основание във всичките ѝ части и че лицето ще се счита за осъждано с всичките ограничения, произтичащи от това.

– Предаването и приемането на осъдените лица става по споразумение между компетентните органи на двете държави, които пряко се свързват помежду си. В конвенцията са определени сроковете, в които те трябва да извършват съответните действия.

– След като осъденият, приет да изтърпява наказанието в държавата, на която е гражданин, постъпи в местата за лишаване от свобода, неговото положение не се различава по нищо от това на лицата, осъдени от български съд.

– С многостранната конвенция не се засягат разпоредбите на други международни договори, в които участват подписалите я държави.

Освен политическото значение, изразено с нейното подписване, с което се манифестира желанието на участващите държави да развиват и укрепват установените между тях отношения на взаимно доверие и сътрудничество, БК има и следното практическо значение: чрез предаването на лицето, осъдено в една държава, да изтърпи наказанието си в страната, на която то е гражданин, се цели да се повиши ефективността на изпълнението на наказанието лишаване от свобода и задъл-

¹² И това е така, защото в тези случаи не става въпрос за предаване на осъдени лица, а за поемане на наблюдението над осъдени или освободени условно лица, на което е посветена едноименната Европейска конвенция на СЕ от 30.11.1964 г. Тя е слабо позната, в сила от 22.08.1975 г., не е ратифицирана от РБ, но и от голяма част от европейските държави. В по-ново време, на ниво Европейски съюз (ЕС), през 2007 г. това мотивира Германия и Франция да инициират приемането на рамково решение за признаване и надзор над присъди с отложено изпълнение, алтернативни санкции и условни присъди (публ. в Официален вестник (ОВ) на ЕС, бр. С 147 от 30.07.2007 г.). Рамково решение 2008/947/ПВР на Съвета за прилагане на принципа на взаимното признаване към съдебни решения и решения за пробация с оглед на надзора върху пробационните мерки и алтернативните санкции е прието на 27.11.2008 г. (публ. в ОВ на ЕС, бр. L 337 от 16.12.2008 г.), в сила от деня на публикуването му в ОВ на ЕС.

¹³ В тази връзка вж. стенограма от заседание на 7(33) НС, проведено на 24.06.1980 г., публикувана на интернет-страницата на НС: https://www.parliament.bg/pub/StenD/2012121810144524061980_1.pdf, 18.06.2022 г.

бочаване на хуманността в наказателното изпълнение, подчертано и в нейния преамбюл. Осъден, който изтърпява наказанието си в чужда държава, е поставен в много по-неблагоприятно положение от този, който е в собствената си страна. Той е отделен от близките си, в повечето случаи не знае езика, но е запознат и трудно се запознава с правилата за вътрешния ред в местата за лишаване от свобода. Разпоредбите на конвенцията служат на други държави, като напр. Ангола и Румъния, да ги ползват при сключването на двустранни договори за правна помощ, без самите те да са страни по нея¹⁴.

2.3. Предпоставки за предаване.

За разлика от Европейската конвенция за международно признаване на присъди от 1970 г. и Конвенцията за трансфер на осъдени лица от 1983 г. (КТОЛ)¹⁵, и двете на СЕ, БК не съдържа обща разпоредба относно условията за трансфер на осъдения в държавата, чийто гражданин е. Вместо това, в чл. 4 от нея е посочено кога не се извършва предаване, а именно, ако:

а) съгласно законодателството на държавата, гражданин на която е осъденият, деянието, за което той е осъден, не е престъпление;

б) в държавата, гражданин на която е осъденият, за извършеното деяние той е изтърпял наказание или е бил оправдан, или делото е било прекратено, а също така, ако лицето е освободено от наказание от компетентния орган на тази държава¹⁶;

в) наказанието не може да бъде изпълнено в държавата, гражданин на която е осъденият, поради изтичане на давностния срок или на друго основание, предвидено от законодателството на тази държава;

г) осъденият има постоянно местожителство на територията на държавата, чийто съд е постановил присъдата;

д) не е постигнато съгласие за предаване на осъдения при условията, предвидени в тази конвенция.

Важна предпоставка за поемане на наказателното изпълнение е гражданството на осъдения – на някоя от договарящите държави. Съгласно чл. 1, ал. 2 от конвенцията гражданин на договарящата държава е лице, което според закона на тази държава има гражданство на същата държава. Наред с посочената предпоставка, съгласно чл. 4, б. „г“ осъденият следва да има и постоянно местожителство на територията на държавата, чийто съд е постановил присъдата. В БК не е регулирано поемането на наказателното изпълнение при апатриди или лица с гражданство на повече от една договаряща държава. В този случай, решаващо би било в коя държава осъденият има по-добри условия за ресоциализация, с коя държава има по-силни семейни и др. връзки, както и изразеното от последния желание. В конвенцията не се съдържат легални дефиниции, включително и за това какво се разбира под „постоянно местожителство“. Съгласието на осъдения не играе никаква роля при предаването за по-нататъшното поемане на наказателното изпълнение¹⁷ по причина, че последното е средство за избягване на конфликт на юрисдикции и целта му е да е в услуга на международното сътрудничество по наказателни дела между държавите, а не да се води по желанието на съответния осъден¹⁸.

На следващо място, съгласно чл. 2 от конвенцията предаването на осъдения за изтърпяване на наказание в държавата, чийто гражданин е той, се извършва след влизане на

¹⁴ Става ясно от изказването на министъра на правосъдието на ГДР на IX-то съвещание на министрите на правосъдието, проведено в периода 12–15.05.1987 г. в Будапеща.

¹⁵ След присъединяването си към СЕ РБ е ратифицирала и двете конвенции: Европейската конвенция за международно признаване на присъди е ратифицирана със закон, приет от НС на 28.01.2004 г. – ДВ, бр. 11/10.02.2004 г. Издадена от Министерство на правосъдието, обн., ДВ, бр. 104/26.11.2004 г., в сила за РБ от 01.07.2004 г.;

КТОЛ е ратифицирана със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 1994 г. Влязла в сила за РБ на 15.09.1994 г. Издадена от МП, обн., ДВ, бр. 8 от 24.01.1995 г.

¹⁶ Което е предвидено и в чл. 3, ал. 1, б. „д“ от КТОЛ.

¹⁷ Това е възприето и в Европейската конвенция за международно признаване на присъди, за разлика от КТОЛ.

¹⁸ Обратното схващане е застъпено от Plachta, М. Цит. съч, с. 216.

присъдата в сила. Това, разбира се, не изключва възможността след предаването присъдата да бъде изменена или дори отменена от издаващата държава (чл. 14).

2.4. Молба за поемане на наказателното изпълнение

Съгласно БК поемането на наказателното изпълнение се основава на особената правна връзка между осъдилата и приемащата държава. Тази връзка се установява чрез отправеното предложение за изтърпяване на наказанието от осъдилата до приемащата държава и съгласието на последната да го приеме (чл. 5, ал. 1). Поемане на наказателното изпълнение е възможно едва когато чрез отправеното предложение осъдилата държава всъщност се отказва от суверенното си право да изпълни наказанието лишаване от свобода на осъдения. Съгласно чл. 5, ал. 2 държавата, чийто гражданин е осъденият, може да се обърне към държавата, съдът на която е постановил присъдата, с молба да се разгледа въпросът за възможността за предаване на осъдения, а ал. 3 гласи, че осъденият и неговите роднини могат да се обръщат към компетентните органи на държавата, от съда на която лицето е осъдено, или на държавата, чийто гражданин е той, с молба за предаване на осъдения. Възможността за такова искане се разяснява на осъдения¹⁹. Последното разрешение основателно се критикува в теорията²⁰, защото може да доведе осъдения до това да не изчерпи всички възможни средства за правна защита срещу постановления в осъдилата държава съдебен акт.

2.5. Производство по екзекватура.

След предаване на осъдения в държавата, която ще поеме изпълнението на чуждата присъда следва да бъде развито т. нар. производство по екзекватура. В него чуждата присъда следва да се трансформира в едно вътрешно валидно решение за нейното изпълнение. В тази връзка, мислимо е развитието на административно или съдебно производство. В БК е възприето съдебното производство, което носи и една гаранция на осъденото лице, че признаването и адаптирането на наложеното

в осъдилата го държава наказание ще е в съответствие с нейните разпоредби и отечествения закон на лицето. Въпреки че за този етап от производството меродавно е националното законодателство повечето международни споразумения придават обвързващ характер на някои общи принципи. За разлика от тях, по този въпрос разпоредбите в БК са изключително лаконични. Един от най-важните принципи при съблюдаване на производството по екзекватура е, че съдът на изпълняващата държава е обвързан от фактическите констатации, изрично или имплицитно съдържащи се в решението на осъдилата държава. Производството по екзекватура не следва да се използва като възможност за пререшаване на делото, за извършване на нова проверка на фактическите обстоятелства, на които се основава присъдата и даването на нова оценка на тези факти от чуждестранния съд. Въпреки, че този принцип не е изрично упоменат в конвенцията той следва да се счита за валиден. От друга страна, едни и същи факти могат да доведат до различни правни последици. В своите правни изводи всеки съд е обвързан от националното си право. В тази връзка, възможно е и даването на различна оценка за едно и също поведение в отделните държави. Например, ако дадено обстоятелство формира самостоятелно основание в замолената, но не и в осъдилата държава тогава съдът на замолената държава би следвало да откаже да признае решението, ако прецени, че такова обстоятелство е налице.

Съгласно чл. 10 от БК наложеното на осъдения наказание се изтърпява въз основа на присъдата на съда на тази държава, в която той е бил осъден. Съдът на държавата, чийто гражданин е осъденият, въз основа на постановената присъда взема решение за нейното изпълнение, определяйки според закона на своята държава същия срок за лишаване от свобода, какъвто е определен с присъдата. Съдът може да модифицира присъдата само в следните два случая:

– ако според законодателството на държавата, чийто гражданин е осъденият, за да-

¹⁹ За сравнение, вж. чл. 2, ал. 3 от КТОЛ, чиято формулировка е по-категорична: както осъдилата, така и изпълняващата държава могат да поискат трансфер.

²⁰ Plachta, M. Цит. съч, с. 218.

дено деяние максималният срок за лишаване от свобода е по-малък от определения с присъдата, съдът определя максимален срок за лишаване от свобода, предвиден от законодателството на тази държава за извършване на даденото деяние (чл. 10, ал. 3). В конвенцията не е уреден обратният случай. Следователно, може да се приеме че минималното наказание, приложимо в замолената държава, не пречи на местния съд да приеме по-нисък размер на наказанието лишаване от свобода от чуждестранния съд.

– когато според законодателството на държавата, чийто гражданин е осъденият, за извършване на дадено деяние не се предвижда наказание лишаване от свобода, съдът определя според законодателството на своята държава наказание, което да съответства най-много на наложеното с присъдата (чл. 10, ал. 4).

Съгласно чл. 12 компетентният орган на договарящата държава, на която е предаден осъденият за изтърпяване на наказание, уведомява компетентния орган на държавата, в която е постановена присъдата, за решението на съда за изпълнение на присъдата, прието в съответствие с чл. 10 от нея. Чл. 10, ал. 5 предвижда частта от наказанието, изтърпяна от осъдения в държавата, съдът на която е постановил присъдата, да се зачита в срока на наказанието, а при определяне на наказание без лишаване от свобода изтърпяната част от наказанието да се взема под внимание.

2.6. Последици от поемане на наказателното изпълнение

С поемане на наказателното изпълнение осъдилата държава се отказва от изпълнение на присъдата на нейна територия. В същото време, тя се съгласява с изпълнението на присъдата по закона на замолената държава. С постановяване на решението по екзекватурата изпълнението на присъдата се подчинява на закона на замолената държава и по отношение на лицето, предадено за изтърпяване

на наказание на държавата, чийто гражданин е то, настъпват същите правни последици от осъждането, както и за лицата, осъдени в тази държава за извършване на това деяние. Именно замолената държава е компетентна да вземе решение за условно освобождаване, отказ от по-нататъшно изпълнение или лечение на осъдения. Общоприето е, обаче, че осъдилата държава си запазва някои права. Техният обхват е регламентиран по различен начин в отделните многостранни конвенции в тази област. Всички те са еднозначни в решението, че: преразглеждането на присъдата спрямо осъдения, предаден на държавата, чийто гражданин е той, може да се извърши само от съда на държавата, в която е постановена присъдата (чл. 13, ал. 4 от БК); само молящата държава има право да се произнася по всяка жалба за преразглеждане на присъдата (чл. 10, ал. 2 от Европейската конвенция за международно признаване на присъди); единствено осъдилата държава има право да взема решение по всяка молба за преразглеждане на присъдата (чл. 13 от КТОЛ).

За сметка на това, разнобой има относно приложението на институтите на амнистията и помилването. Относно тях БК използва диференциран подход: помилването на осъдения се извършва от онази държава, на която той е предаден за изтърпяване на наказание (чл. 13, ал. 2), а амнистията след предаването на осъдения се осъществява в съответствие с актовете за амнистия, издадени в държавата, от съда на която е постановена присъдата, и в държавата, чийто гражданин е осъденият (чл. 13, ал. 3)²¹. Берлинската конвенция не забранява изрично влошаване положението на осъдения чрез поемане на изпълнението на присъдата. Тя обаче изрично предвижда, че по отношение на лице, предадено за изтърпяване на наказание в държавата, чийто гражданин е то, настъпват същите правни последици в резултат на осъждането, каквито са и за лицата,

²¹ Съгласно чл. 10, ал. 3 от Европейската конвенция за международно признаване на присъди всяка една от държавите може да упражни правото на амнистия или помилване, а според чл. 12 от КТОЛ всяка страна може да разреши помилване, амнистия или смекчаване на наказанието в съответствие със своята Конституция или други правни разпоредби.

осъдени в тази държава за подобни деяния (чл. 11)²².

3. Съдбата на Берлинската конвенция

Чл. 21 от БК гласи, че конвенцията ще действа в продължение на пет години от деня на влизането ѝ в сила. След изтичането на този срок действието автоматично се продължава всеки път за нов петгодишен период. Всяка договаряща държава може да прекрати участието си, като изпрати на депозитаря 12 месеца преди изтичането на текущия петгодишен срок на нейното действие писмено съобщение за това.

Берлинската конвенция не показва особено приложение на практика, вероятно по причина на ограниченото ѝ приложно поле²³. В голяма част от наказателните производства с международен елемент същите вече са прехвърлени в отечествената страна на подсъдимия, поради което се стига до приложение на друг инструмент на международно правно сътрудничество. Не на последно място стои проблемът и с наказателното изпълнение срещу граждани на западни държави в социалистическите държави.

Осем години след влизане в сила на БК, през 1987 г., на IX-то съвещание на министрите на правосъдието на страните-членки на СИВ в Будапеща (12 – 15.05.)²⁴, като точка от дневния ред са включени предложенията на полската делегация за функционален анализ и оценка на приложението като цяло и в отделните области на действие от страните по конвенцията, които да бъдат обобщени от де-

позитаря (ГДР) и съобщени със съответните изводи и предложения на следващото планирано за 1989 г. съвещание. От заключителния документ на конференцията става ясно, че министрите на правосъдието дават положителна оценка на приложението на конвенцията и възможностите за усъвършенстване на някои от нейните разпоредби²⁵.

Всъщност, форумът от 1987 г. е и последен, тъй като през 1989 г., след половин век на разделение, с падането на Берлинската стена и демократичните промени в Източна и Централна Европа, Старият континент отново е обединен.

След присъединяване през 90-те години на европейските държави – страни по БК, към СЕ, а впоследствие и към КТОЛ, към която страни са и някои официално поканени от Комитета на министрите държави-нечленки на СЕ²⁶, в отношенията между всички тези държави се прилага именно КТОЛ. На ниво ЕС, през 2008 г. е прието *Рамково решение 2008/909 на Съвета за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в ЕС*, което *inter alia* заменя съответните разпоредби на КТОЛ и допълнителния протокол към нея.

Понастоящем БК може да намери приложение само в правното сътрудничество с някои от държавите от бившата СССР (ако са декларирали правоприемство по нея), Куба, Монголия²⁷ и др., ако такива впоследствие са се присъединили към нея²⁸. След датата на

²² Относно БК вж. Тинкин, Г., Фелдман Д., Лукашук И. et al. Учебник по международно право /в превод от руски език/: Юридическая литература, 1982. Превод София: Наука и изкуство, 1986, с. 297.

²³ От прегледа на сборниците със съдебна практика на наказателна колегия на Върховния съд в периода от 1980 г. до средата на 90-те години са установени едва четири решения на Софийски градски съд (СГС) от средата и края на 80-те години, които се отнасят до приложението на чл. 444 (ал. 1, 4 и 6) и чл. 446, ал. 1 НПК. Всички те касаят осъдени български граждани в СССР, предадени за изтърпяване на наказанието в (Н)РБ.

²⁴ ДА, а.е. 103.

²⁵ Пак там.

²⁶ От държавите-страни по БК Монголия подписва КТОЛ на 07.04.2016 г. и я ратифицира на 01.08. с.г.

²⁷ Съобр. бел. под линия 25.

²⁸ Така например, в отговор на въпросник от 28.03.2006 г. на Европейския комитет по проблемите на престъпността на СЕ (РС-ОС), посветен на допълнителния протокол към КТОЛ, Чешката република отбелязва, че е страна по БК, но я прилага само по отношение на държави от бившия СССР и

подписване на БК България има сключени два договора за правна помощ – с Куба и Корейската народнодемократична република, които съдържат разпоредба, изрично препращаща към конвенцията (чл. 74²⁹, съответно чл. 47³⁰). На тази договорноправна основа е реализиран трансфер през 2019 г. на осъден в гр. Хавана/Куба български гражданин³¹.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

Войводов, Ив. Петият конгрес на ООН по предотвратяване на престъпленията и третиране на престъпниците. *Социалистическо право*, 1975, № 12, 69–73// **Voyvodov, Iv.** Petiyat kongres na OON po predotvratyavane na prestapleniyata i tretirane na prestapnitsite. *Sotsialisticheskoto pravo*, 1975, № 12, 69–73.

Георгиев, Г. Наказателно преследване на чужденци. София: Полиграфическа база при МВР, 1983// **Georgiev, G.** Nakazatelno presledvane na

chuzhdentsi. Sofia: Poligraficheska baza pri MVR, 1983.

Георгиев, Г. Правилото non bis in idem в наказателния процес. *Социалистическо право*, 1983, № 6, 58 – 65// **Georgiev, G.** Praviloto non bis in idem v nakazatelnia protses. *Sotsialisticheskoto pravo*, 1983, № 6, 58 – 65.

Ненов, Ив. Деветият международен конгрес по наказателно право. *Правна мисъл*, 1964, № 5, 150 – 153// **Nenov, Iv.** Devetiyat mezhdunaroden kongres po nakazatelno pravo. *Pravna misal*, 1964, № 5, 150 – 153.

Plachta, M. Die Übernahme des Strafverfahrens und der Strafverfolgung, *ZStW*, 1987, № 3, 479 – 496.

Тинкин, Г., Фелдман Д., Лукашук И. et al. Учебник по международно право /в превод от руски език/: Юридическая литература, 1982. Превод София: Наука и изкуство, 1986// **Tinkin, G., Feldman D., Lukashuk I. et al.** Uchebnik po mezhdunarodno pravo /v prevod ot ruski ezik/: Yuridicheskaya literatura, 1982. Prevod Sofia: Nauka i izkustvo, 1986.

изключително в случаите, когато осъденото лице се съгласи да бъде прехвърлено /<https://rm.coe.int/16800721b5>, 18.06.2022 г./ Така например, що се отнася до бившите съветски републики, Беларус не е правоприменник на БК (вж. в тази връзка мотивите към определение № 2563 от 30.08.2011 г. по н.ч.д. № 3424/2011 г., постановено от СГС в производство по реда на чл. 457 и сл. от НПК).

²⁹ Ратифициран с указ № 1959 на ДС от 02.11.1979 г. – ДВ, бр. 90 от 1979 г. В сила от 25.07.1980 г., обн. ДВ., бр.85 от 31.10.1980 г.

³⁰ Ратифициран с указ № 1587 на ДС от 04.08.1989 г. - ДВ, бр. 62 от 11.08.1989 г. Издаден от МП, обн., ДВ, бр. 15 от 20.02.1990 г., в сила от 15.02.1990 г.

Вж. Определение № 5097 на СГС от 30.12.2019 г. по н.ч.д. № 5124/2019 г.